

Ochočený nacionalismus

IDEA NÁRODA v sobě nemá nic přirozeného. Po většinu zaznamenané historie se lidé sdružovali do rodin, kmenů, měst, knížectví a náboženských komunit – a dokonce i po americké a Francouzské revoluci, kdy se národ stal v dějinách významným hnacím motorem, to byl z valné části elitní projekt. Francouzský spisovatel Maxime du Camp v období, kdy nacionalistický zápal, vedoucí ke sjednocení země, vrcholil, shlížel z okna do neapolských ulic, kde zástupy provolávaly: „Ať žije Itálie!“ Chvíli nato se jich na vzdělaně vyhlížejícího pána několik obrátilo s otázkou, „co vlastně Itálie je a co znamená“.⁴²⁴

Má vlastní rodina je s arbitrární povahou národů a ničivou silou nacionalismu obeznámena dosti důvěrně. Můj dědeček Leon se roku 1913 narodil v malém štetlu poblíž Lvova a oblast tehdy náležela k Rakousku-Uhersku. V průběhu následujících sta let připadla Polsku, Sovětskému svazu a Ukrajině.

Pouť mého dědečka 20. stoletím byla stejně komplikovaná jako dění, jímž prošlo jeho rodné město. Holokaust přežil na Sibiři, nejaktivnější životní období strávil v Polsku a nakonec – dosti překvapivě – našel útočiště v Německu. Dnes leží pohřbený v městečku v jižním Švédsku.⁴²⁵

Každý proto snadno pochopí, že jsem síly nacionalismu chtěl nechat odplynout spolu s oním stoletím, které tak

krutě ovlivnily. Když jsem se na přelomu tisíciletí stěhoval z rodného Německa na studia do Anglie, byl jsem přesvědčen, že způsobem, jak zanechat válek a ničení, etnické řevnivosti a náboženské nesnášenlivosti, je přivést člověka k jiným formám společné identity, anebo se od potřeby kolektivní sounáležitosti zcela oprostit.

Lidé se mohou považovat za umělce či fotbalisty, intelektuály či aktivisty, mohou se považovat za příslušníky měst, občany Evropy a dědice Země – a také mohou zcela jednoduše být sami sebou. Kulturní rozdíly mezi Německem a Anglií či Itálií a Francií byly relativně malé – spočívaly jen v odlišnostech jazyka či kuchyně –, a zdálo se tak, že provést tuto proměnu by nebylo těžké.

Vzhledem ke svému osobnímu zázemí jsem k těmto utopickým nadějím nepochybně inklinoval – ale současně mé aspirace tvořily součást mnohem obecnějšího politického a intelektuálního trendu.

Dnes už je snadné zapomenout, že Evropská unie byla až donedávna zahrnována chválou coby vzor nového typu politické organizace. V rychle se globalizujícím světě, jenž čelí stále komplexnějším administrativním výzvám, měly relativně malé západoevropské národy dobrou motivaci sloučit svůj potenciál – a jelikož političtí reprezentanti, kteří na kontinentální úrovni dominovali v diskusi, do značné míry sdíleli úsilí o integrovanější Evropu, bylo snadné si namluvit, že je v tom časem začnou následovat i voliči.⁴²⁶

O vstup do klubu navenek usilovaly i země z periferie Evropské unie, kdysi zmítané nacionalistickým zanícením. Vlastní bloky si budovaly i země v Africe, Latinské Americe a jinde.⁴²⁷ Skupinka vlivných myslitelů započala rozvíjet úvahy o tom, že EU možná představuje budoucnost světové politiky.⁴²⁸

Hluboce podložené obavy z evropské hypernacionalistické minulosti tedy harmonicky ladily s idealistickou touhou po nadnárodní budoucnosti. Mnoho politologů bylo

přesvědčeno, že nacionalismus „s postupem vývoje nutně ztratí na užitku a buď se stane marginálním, nebo ... zcela vymizí“.⁴²⁹ A jak upozorňuje gruzínský politolog Ghia Nodia, byla to nesmírně konejšivá myšlenka: předpověď nutného zániku nacionalismu rýsovala „šťastné splynutí normativních a teoretických názorů“.⁴³⁰

Po několika měsících života v Anglii jsem si začal uvědomovat, že rozdíly mezi britskou a německou kulturou jsou mnohem pronikavější, než jsem si myslel – a také dalekosáhlejší. Zdaleka se nejednalo jen o jazyk a kuchyni: odlišnosti se týkaly i charakteru a temperamentu, osobního pohledu na svět a kolektivních hodnot.

Ke shodnému závěru jsem pak dospěl znovu po skončení vysoké školy a pobytu v Itálii a ve Francii. Obyvatelé jednotlivých evropských zemí lpěli na své národní kultuře mnohem bytostněji a odmítali se primárně chápat jako Evropané mnohem zřetelněji, než jsem původně věřil.

Současně s tím, jak ve mně osobní zážitky probouzely skepsi vůči tomu, zda lze reálně vybudovat postnacionální budoucnost, poukazovaly stejným směrem rychlé politické změny posledních dekád: nacionalismus prožívá na celém světě nový rozmach a nadnárodní ideje se zdají být na ústupu.

Po celé poválečné období poskytovaly členské země EU více moci Bruselu a většina vlád se svého obyvatelstva na tato rozhodnutí neptala buď vůbec, nebo jen výjimečně.⁴³¹ Když proto občané v řadě evropských zemí získali po roce 2000 příležitost vyjádřit se k rozsahu evropské integrace, intenzita opozice byla pro politickou elitu šokem. Francouzi, Nizozemci i Irové v rychlém sledu hlasovali proti navrženému postupu směrem k těsnější integraci.*

* V roce 2005 francouzští a nizozemští voliči odmítli návrh evropské ústavy. Evropské hlavy států ve snaze zachovat jádro navrhované

Krátce nato se tato krize veřejného mínění dále vyhrotila v důsledku hluboké krize evropských institucí. Po finanční krizi roku 2008 se země jižní Evropy ocitly na pokraji bankrotu. Vzhledem ke svému členství v eurozóně ale nemohly devalvovat měnu ani vypovědět své dluhy. Ekonomika se skoro deset let smršťovala, míra nezaměstnanosti výrazně stoupala.⁴³² Stále zřetelněji vycházelo najevo, že některé ústřední instituce Evropské unie jsou ve své stávající podobě neudržitelné. Pokud se krize eura nemá s nástupem příští hospodářské recese zopakovat, musí se kontinent jednotné měny buď vzdát, anebo provést další velký a nepopulární krok směrem k politické integraci.⁴³³ Obě varianty byly těžko přijatelné. Evropská unie čelila nejhlubší krizi od svého vzniku ještě předtím, než se britský elektorát rozhodl vydat vlastní cestou.

Pokud se EU pokusí provést ambiciózní reformy, dost možná některé své problémy vyřeší. Prognózy, které jí předpovídají neodvratný zánik, jsou pravděpodobně přehnané. Nicméně dlouhodobě hýčkané naděje, že EU jednoho dne zastíní politický, kulturní či emocionální primát národa, dnes působí jako podivný anachronismus. Prvořadě postavení národního státu se triumfálně navrácí i na kontinentu, u něhož se zdálo, že se ke snům o postnacionální budoucnosti staví nejvstřícněji.

A ještě výraznější je znovuzrození nacionalismu ve zbytku světa. Ve střední a východní Evropě se populistickým vládám úspěšně daří verbovat řevnivý, podezíravý a xenofobní nacionalismus do boje proti liberální demokracii. Turecko rychle upadá do nepokryté diktatury pod vedením předáka, jenž provedl fúzi nacionalismu s islamismem.

reformy mírně pozměnili text a označili jej nálepkou Lisabonská smlouva. Francouzi a Nizozemci už příležitost vyjádřit svůj názor podruhé nedostali. Irové však ano – a hlasovali proti. Až když je vláda požádala o nové hlasování a voliči vyhověli kladným výsledkem, mohla Lisabonská smlouva vstoupit v platnost.

Intenzivní vlna nacionalismu dokonce zmítá i Indií a Čínou, které významnou měrou spoluurčují budoucí podobu světového řádu a vzhledem k jejich ohromné ploše u nich bylo možné očekávat, že zkusí experimentovat s postnacionálním uspořádáním.⁴³⁴

V roce 2000 stačila špetka představivosti a člověk mohl snít o postnacionální budoucnosti. Zdálo se zcela racionální toužit po zmizení nacionalismu ze světové scény a současně věřit, že se to samovolně stane. Ve světle vývoje posledních desítek let se tento „předpoklad šťastného splynutí“, jak o něm hovořil Nodia, zdá stále hůře udržitelný.⁴³⁵ Možná se naděje na postnacionální budoucnost časem vrátí: možná v roce 2036, možná v roce 2054. Ale dnes, kdy píšu tyto řádky, se budoucnost uvedeného typu jeví hluboce nepravděpodobná.

Ať už je to ku prospěchu, nebo spíše ke škodě, zdá se zjevné, že nacionalismus zůstane v jednadvacátém století tím, čím byl ve století devatenáctém i dvacátém, totiž hlavní a určující politickou silou své doby.⁴³⁶ Mnohé proto závisí na tom, jakou bude mít podobu. Pustí se političtí podnikavci do útisku etnických a náboženských menšin, podnikají šovinistické emoce s cílem rozbořit svobodné instituce a poštvou obyvatele různých zemí proti sobě? Nebo bude nacionalismus 21. století schopen poskytnout prostor pro etnickou a náboženskou rozmanitost a zajistit oporu pro vitální demokracii?

Vzednutí exkluzivního nacionalismu

Na rozdíl od evropských národů neměly Spojené státy v okamžiku vzniku žádné společné dějiny, etnickou příslušnost ani náboženskou denominaci, na nichž by mohly stavět. Idea Ameriky byla od počátku politická. Jak to vyjadřuje zakládací formule „*We, the People*“, původním cílem

americké republiky bylo „vytvořit dokonalejší jednotu, nastolit spravedlnost, upevnit domácí klid a zabezpečit obranu země, podporovat růst všeobecného blahobytu a zaopatřit dobrodiní svobody sobě i svému potomstvu“.⁴³⁷ Kdokoli získá americké občanství a je ochoten na tyto společné cíle přísahat, získává nominální přístup k tomuto kolektivnímu „my“. Je to toto otevřené chápání příslušnosti – a nikoli prostý fakt, že se do USA v průběhu let nahrnulo mnoho přistěhovalců –, co činí z Ameriky zemi imigrantů.

Uvedené principy byly ovšem opakovaně porušovány. Otroci a jejich děti byli po stovky let z příslibu americké svobody vylučováni. Katolíci a Židé, Asijci a Hispánci a dokonce i Italové a Irové čelili ostré diskriminaci. V praxi byl univerzalistický idealismus americké Ústavy vždy zrazován přetrvávajícím lpěním na protestantském národě britského původu.

Ovšem stejně jako byla trvalou součástí americké zkušenosti hořká realita diskriminace, byl jí i váhavý pokrok směrem k dokonalejšímu sjednocení. Po desítkách a stovkách let zápasu bylo zrušeno otroctví i segregace. Předsudky vůči katolíkům a židům polevily. Italové a Irové získali postavení běžných Američanů – a Hispánci i Asijci rychle následují v jejich šlépějích. Desítky milionů Američanů svobodným hlasem vyslaly do Bílého domu muže černé pleti. Rasismus sice zůstal všudypřítomnou společenskou silou a pravicoví politikové mnohdy s využitím kódovaných vyjádření podněcovali nenávisť vůči etnickým a náboženským menšinám, nicméně zdálo se, že každodenní realita amerického národa po krůčcích postupuje k uskutečnění původní vznešené představy: onen den, kdy už rasa ani vyznání nebudou moci podkopat ničí nárok na to, aby se stal pravým Američanem, se zdál blíže než kdy dřív.

Ale pak se objevil Donald Trump.

Po celou prezidentskou kampaň Trump vyzýval k zákazu muslimské imigrace a sugeroval představu, že stoupence

jednoho světového náboženství je nutno z příslušnosti k národu vyloučit. Opakovaně útočil na mexické přistěhovalce, zpochybnil nestrannost soudce, jehož rodiče přišli z Mexika, a naznačoval, že některá etnika jsou více americká než jiná. Celkově se tu rýsovala etnická a náboženská vize amerického nacionalismu, pramenící z dob, kdy příslušnost ke kolektivnímu „*We, the People*“ v praxi bytostně závisela na rase a vyznání.

Trump ukazuje, jak rychle se může inkluzivní pojetí národa zvrátit v exkluzivní, a současně předvádí, o jak mocný nástroj jde pro autoritářské politiky, kteří chtějí napadat základní demokratické normy. Jádrem populistického apelu je nárok na „morální monopol reprezentace“,⁴³⁸ a všichni oponenti populistických předáků jsou proto z definice zrádci vlasti. V tom tkví hlubší smysl Trumpových slov, když novináře označuje za „nepřátele amerického lidu“ nebo tvrdí, že se prezident Obama narodil v Keni – a samozřejmě je to též hlubší smysl hesla „Amerika především“.⁴³⁹

Evropským pozorovatelům americké politiky připadá Trumpův exkluzivní nacionalismus zvláštěně povědomý. Mnoho Evropanů dlouho vymezovalo příslušnost k národu pomocí společných předků – v důsledku čehož přistupovalo k nově příchozím přinejlepším jako k nevídaným hostům a přinejhorším jako k nevídaným vetřelcům.

V poválečném období tyto postoje omezovaly možnosti uplatnění, jež se přistěhovalcům naskývaly, sloužily za základ různých rozptýlených forem diskriminace a formovaly v mnoha zemích zákony o občanství. Před volbami někdy konzervativní strany zaujaly protimigrační stanovisko, aby zmobilizovaly svou voličskou bázi. I když ale exkluzivní nacionalismus mnoha trvalým obyvatelům bránil plně se podílet na příslibu liberální demokracie, málokdy ho bylo otevřeně využito proti systému jako takovému.

To se ovšem v posledních desítkách let zvolna měnilo: nové plémě populistů spojilo silnou vazbu na exkluzivní

nacionalismus s neliberálním útokem na etablované instituce. Politikové od Wilderse po Le Penovou používají nacionalismus – ve shodě s Trumpem – jako zbraň a doufají, že s její pomocí rozloží liberální demokracii. Na obou stranách Atlantiku se dnes nacionalismus a demokracie zdají být v rozporu. Pokud zvítězí stoupenci agresivního exkluzivního nacionalismu, bude to pro ideály liberální multi-etnické demokracie znamenat pozvolný zánik. A to platí stejnou měrou ve Spojených státech, Španělsku, Německu i Maďarsku.*

Pokoušení oprostít se od nacionalismu

Pokud jde o rasu, byly ušlechtilé zásady a sliby Ústavy Spojených států opakovaně porušovány. Po prvních sto let existence americké republiky byli Afroameričané drženi v otroctví nebo se s nimi přinejmenším zacházelo jako s druhořadými občany. Během druhého sta let byli vyloučeni z podstatné části veřejného života a museli snášet nepokrytou diskriminaci. I dnes, ve třetí století let od zrodu Spojených států, jim je bolestně často upírána rovnoprávná ochrana zákona.

* Nacionalismus založený na etnické a náboženské příslušnosti, který všechny oponenty populistického vůdce označuje za zrádce vlasti, nejspíše též rozvíří mezinárodní spory. Hlavní problém tu netkví v tom, že jsou nacionalističtí předáci Trumpova typu odhodláni prosazovat zájem vlastní země. (Většina demokraticky zvolených reprezentantů má za to, že primární zodpovědnost mají vůči vlastnímu lidu.) Problémem je předpoklad, že pokud má jejich země vyhrát, musí jiná země prohrát. To je u Trumpa výstižně shrnuto zdůrazňováním jeho názoru, že Amerika postoupí kupředu díky tomu, jak se on, prezident, vyzná v obchodnickém umění. Tvoří to subtext jeho slibu, že prosadí zájmy Pittsburghu, ne Paříže (jako by klimatická změna neohrožovala stejnou měrou Paříž i Pittsburgh). A je to též opora jeho přesvědčení, že obchodní dohody „oobohatily zahraniční průmysl na úkor amerického průmyslu“. Viz Alan Murray, „Trump’s Zero-Sum Economic Vision“, v: *Forbes*, 23. ledna 2017, <http://fortune.com/2017/01/23/trump-protectionism-inaugural-address-zero-sum/>.

Uvedená fakta mají dnes převážně empirickou, nikoli právní povahu: Afroameričané čelí diskriminaci na pracovním trhu, za tytéž zločiny dostávají vyšší tresty a více jim hrozí, že se stanou terčem policejní střelby, avšak příčina netkví v odlišnostech oficiálního právního postavení. Jde o to, že neutrální právní principy jsou v praxi uplatňovány diskriminačně.⁴⁴⁰

To je důvodem, proč je standardní konzervativní odpověď na problém rasových křivd v USA tak nevyhovující. Předsedou Nejvyššího soudu Johnem Robertsem počínaje a konzervativní komentátorkou Tomi Lahrenovou konče mnozí s oblibou upozorňují, jak ušlechtilé a neutrální jsou zásady, jimiž se stát řídí – ale užívají tohoto konstatování k popření faktu, že dochází k vážným rasovým křivdám, jež zasluhují nápravu. Jak v případě *Parents Involved in Community Schools vs. Seattle School Dis. No. 1*, v němž šlo o otázku desegregace škol, napsal soudce Roberts: „Způsobem, jak přestat diskriminovat kvůli rase, je přestat diskriminovat kvůli rase.“⁴⁴¹

To je ovšem pokrytectví. Jestliže soukromí aktéři od realitních makléřů až po vedoucí pracovníky oddělení lidských zdrojů nadále diskriminují kvůli rase, pak stát, jenž předstírá, že rasa neexistuje, nemůže probíhající křivdy efektivně napravit.* Situace je ještě urážlivější v důsledku faktu, že lidé s jinou barvou pleti si v praxi „barvoslepost“ nemohou dovolit. „Běloši jsou ve většině společenských styků vnímáni jako běloši,“ vysvětluje socioložka

* Tematicky spřízněným, ale kontroverznějším postřehem to vyjadřuje Eduardo Bonilla-Silva: „Pokud rasa jakožto kategorie rozdělení společnosti zmizí, jak k tomu už ve většině světa došlo, umožňuje to zrod plurálního rasového uspořádání, v němž sice příslušná uskupení existují v praxi, ale nedostává se jim oficiálního uznání a každý, kdo se s rozdělením ras snaží nějak vyrovnat, bude nejspíš kárán za to, že populaci vštěpuje rasové rozdíly.“ (Eduardo Bonilla-Silva, *Racism without Racists. Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in America*, 5. vyd., Lanham 2018, str. 189.)

Adia Harveyová Wingfieldová. „Oproti tomu rasové menšiny si od útlého věku uvědomují, že je lidé často soudí jakožto příslušníky jejich skupin a počínají si vůči nim ve shodě se (zpravidla negativními) stereotypy, jež na příslušnou skupinu doléhají.“⁴⁴²

Opakování teze, že ušlechtilé zásady rasové „barvosleposti“ všechno spraví, je buď naivní, nebo neupřímné. V reakci na to přišly některé levicové kruhy s názorem, že proti rasovým křivdám lze bojovat jen jedním způsobem, totiž otevřeným odmítnutím některých zcela elementárních principů, na nichž americká republika stojí.

Jestliže – tvrdí tito kritici – jsou etnické a náboženské menšiny v populární kultuře přehlíženy nebo ponižovány, je nutné začít agresivně zahanbovat každého, kdo lidi jiné pleti zachytí necitlivě nebo se dopustí takzvané „kulturní apropriace“. Pokud se na obhajobu veřejné rozmluvy plně nepokrytého rasismu a mikroagresí užívá poukazu ke svobodě slova, pak je nutno tento staroslavý princip obětovat v zájmu rasové spravedlnosti.⁴⁴³ Pokud zákony, jež deklarují „barvoslepost“, mohou takto konzistentně diskriminovat lidi jiné pleti, pak je nutno rasu a identitu vložit do samotného jádra právní soustavy. A pokud jsou různé apely na společné občanství a univerzální principy ústavy mnohdy pokrytecké, pak je nutno se figurám a léčkám americké identity zcela vyhýbat.

Hněv, jímž jsou podobné úvahy motivovány, v sobě má cosi upřímně spravedlivého. Tyto myšlenky pramení z ostřejšího povědomí o rozsahu neustále páchaných křivd a z pochopitelného pobouření nad konzervativní obhajobou daného stavu věcí. Vylévají ale spolu s vaničkou i dítě. Nejde jen o to – jak zaznívá ve vstřícně laděných kritikách –, že by zacházely příliš daleko nebo byly strategicky unáhlené. Podstatné je, že se hlásí k principům, které by nakonec zničily samu možnost skutečně otevřené a multietnické demokracie.

Diskuse kolem problému kulturní apropriace tu je ilustrativní. Ve své současné verzi spočívá myšlenka kulturní apropriace v mínění, že pro příslušníky většinové skupiny je nepřijatelné přisvojit si kulturní praktiky etnických a náboženských menšin. Například běloši by údajně ve Spojených státech neměli nosit dredy nebo připravovat suši.⁴⁴⁴

Je zcela pochopitelné, že příslušníci skupin, jež musely snášet historické křivdy a čelí diskriminaci i dnes, mohou cítit nelibost, když lidé zvenčí napodobují některé složky jejich kultury. Navíc existují konkrétní případy kulturní apropriace, které opravdu zasluhují morální odsouzení – ovšem nikoli proto, že se příslušníci většiny nechají inspirovat kulturou menšinu, nýbrž proto, že selektivně využívají menšinových symbolů a tradic, aby se slabšímu uskupení vysmívali a ponížili je. Stačí trocha kulturní citlivosti a mnohému se dá zabránit.

Přesto musíme konstatovat, že ony zásady, jež v sobě kompletní odmítnutí kulturní apropriace obnáší, nakonec stojí v ostrém protikladu vůči ideálům skutečně liberální a vnitřně rozmanité demokracie.

Hlavní námitka proti pojmu kulturní apropriace zní, že hlásá historické absurdity. Zacuchané vlasové prameny jsou vidět už na zobrazeních ze starého Řecka a starého Egypta, a dalo by se proto tvrdit, že když Afroameričané nosí dredy, sami se tak dopouštějí kulturní apropriace.⁴⁴⁵

V této potřebě hlásit historické absurdity se ale odhaluje hlubší problém. Jak ví každý historik, kultury byly vždy dynamické a tvárné. Zastánci multietnických společností vždy poukazovali na míšení kultur ve velkých městech – od Bagdádu 12. století přes Vídeň 19. století po New York 21. století – jako jeden z projevů jejich úspěchu a vitality.⁴⁴⁶ Odpůrci kulturní apropriace však namísto oslavy toho, jak si různé kultury mohou navzájem poskytovat inspiraci, mlčky předpokládají, že kultury jsou vnitřně čisté, jsou navěky majetkem určitých skupin a jejich vzájemné ovlivňování by

mělo podléhat přísným mezím. Jinými slovy, kulturu jednotlivých identitních skupin nakonec chápou v podstatě stejně jako pravicoví xenofobové, kteří zůstávají ve střehu, aby zabránili cizímu vlivu na národní kulturu.*

Proto by plošné přijetí obav z kulturní apropriace bylo pro ideál společnosti, v níž občané napříč rasovými a kulturními rozdíly sdílí určité společné zkušenosti, tak škodlivé: buď přijmeme vzájemné ovlivňování různých kultur jako nepostradatelnou a kýženou složku každé vnitřně rozmanité společnosti, nebo se mu budeme bránit a vytyčíme pro každou kulturu a každé etnické uskupení zvláštní pole působnosti.

Stejně zmatené je stále hlasitější odmítání principu svobody slova.

I zde můžeme zopakovat, že základní impulz je pochopitelný: v situaci, kdy v Severní Americe i západní Evropě sílí xenofobie a nenávistné vyjadřování je na internetu zastoupeno stále výrazněji, většina poctivých lidí v nějaké formě sdílí touhu umlčet nejštvavější hlasy. Není asi překvapivé, že se tento instinkt projevuje zvláště zřetelně v zemích, kde je nedávná historie fašismu v bolestně živé vzpomínce, například v Německu. Avšak stejně jako u zákazu kulturní apropriace, i zde platí, že odmítnutí svobody slova by nakonec podkopalo samotné základy liberální demokracie.

Některé výroky jsou skutečně zcela bezcenné.** Kdyby

* Například rakouský satirik v nejtemnějším období první světové války vyobrazil členy „dobrovolného výboru“, kteří se z vídeňských ulic snaží vyhladit veškeré užívání francouzských, anglických a italských slov. Karl Kraus, *Poslední chvíle lidstva. Tragédie v pěti dějstvích* (1918), 3. jednání, 8. výstup.

** Filozoficky vzato samozřejmě i projevy nenávistného vyjadřování mají „pravdivostní hodnotu“, tj. vyslovují rozpoznatelný výrok, který nepředstavuje čirou sémantickou změň. Pravděpodobně ale nemají hodnotu v tom smyslu, že by formulovaly hledisko, o němž by ostatní lidé měli vědět (ani nemluvě o tom, že by zprostředkovaly nějaký postřeh o světě).

nikdy nezazněly, bylo by to pro svět lepší, a snad by dokonce bylo dobré, kdybychom je mohli spolehlivě zakázat. Jak ale už stovky let upozorňují zastánci svobody slova, problém je v tom, že pravomoc zakazovat škodlivé výroky nelze nikomu s důvěrou přiřknout: ať už se to stane omylem nebo úmyslně, jisté je, že každá instituce s cenzurní pravomocí začne dříve nebo později zakazovat i výroky, které skutečnou hodnotu mají.

Strategická krátkozrakost mnoha zastánců omezení svobody slova je nejpatrnější v americkém kontextu. Agitace pro názor, že svobodu slova je nutné podřídit ohledu na sociální spravedlnost, z valné části vychází z kampusů elitních univerzit a z nejprogresivnějších čtvrtí nejprogresivnějších měst. Aktivisté tak snadno zapomenou, co by se asi stalo, kdyby rektor baptistické univerzity, starosta Herefordu v Texasu nebo současný americký prezident se svým nepřítelstvím vůči médiím obdrželi právo cenzurovat výroky, které se jim nezamlouvají.*

Základní námitka proti jakékoli kritice svobody slova by si ale na fundamentální rovině zachovala platnost i tehdy, kdyby se podobné strategické obavy podařilo nějak utiřit. Svobodné společnosti stojí na zásadě, že žádný státní funkcionář nemůže určovat, který pohled na svět je správný a který je špatný. Pokud by občané přiřkli některému držiteli moci právo stanovovat, které výroky jsou natolik bezcenné, že je lze klidně zakázat, bořili by tím základní pilíř liberální demokracie.⁴⁴⁷

* Jak to vyjádřil Kenan Malik, klíčová otázka zní: „Kdo dělá hlídače? Každá společnost má své strážce bran, jejichž úkolem je chránit určité instituce, zachovat privilegia určitých skupin a obrnit určitá přesvědčení před hrozbou zpochybnění. Tito strážci bran nechrání lidi na okraji, nýbrž ty mocné.“ (Kenan Malik, „Cultural Appropriation and Secular Blasphemy“, v: *Pandemonium*, 9. července 2017, <https://kenanmalik.wordpress.com/2017/07/09/cultural-appropriation-and-secular-blasphemy/>.)